

Dwalen door een familiearchief

Dwalen door een familiearchief

rijkdom en verval tussen 1700 en 1850

Rients Aise Faber

Dineke de Vos

Omslagafbeelding: *Josine Helmcke* (1778 - 1811)
Zij was de echtgenote van Christiaan Paulus de Vos I.

Schrijver: Rients Faber
Coverontwerp: Rients Faber
ISBN: 9789402141399
© rients_aise_faber (2016)
2de druk, 2020

*O God! zal nooit het tijdstip dagen
Dat eens de mens een mens weer zij?*

Vers 17, regel 9-10, uit het gedicht

Gedachten bij het zien van de ruïne van Meerwijk
van Hendrik François Helmcke

Inhoud

1. Noodzaak, toeval en belangstelling	7
2. Stammoeder Aminetta Barnewall.....	13
3. De opbloei van een familie.....	20
3.1 <i>Van Crombrugge en Spillenaar</i>	20
3.2 <i>Johannes Philippus de Vos als stamvader (1723-1797)</i>	21
3.3 <i>Het huis met de toren</i>	26
3.4 <i>Een 18de-eeuws familieboekje</i>	27
3.5 <i>Het familieleven</i>	30
3.6 <i>De nalatenschap van David van Crombrugge</i>	34
3.7 <i>Testament Leonarda Christina Dekeling van Crombrugge</i>	35
4. Rijk leven rondom Johannes Ludovicus de Vos.....	37
4.1 <i>Mr. Johannes Ludovicus de Vos (1753-1804)</i>	37
4.2 <i>Het familieleven 1777-1804</i>	39
4.3 <i>Lidia van der Groe (1707-1779) en haar verwanten</i>	51
4.4 <i>Sara Gildemeester (1733-1779)</i>	59
4.5 <i>Een bijzondere Christiaan Paulus Meyer (1727-1801)</i>	61
4.6 <i>De afhandeling van Meyer zijn testament</i>	70
4.7 <i>Het museum Meyerianum of kabinet van liefhebberijen</i>	82
4.8 <i>De bibliotheek van Meyer, librorum Meyerianum.</i>	90
4.9 <i>Prof. Johannes Hermanus Schacht (1725-1805)</i>	92
4.9 <i>Prof. Jan Otto Arntzenius (1771-1825) en Lidia Schacht</i>	96
4.10 <i>Ds. Godefridus Johannes Schacht (1765-1846)</i>	97
4.11 <i>Prof. Christiaan Paulus Schacht (1767-1800)</i>	98
4.12 <i>Schoonzuster Anna Charlotta Taunay (1745-1781)</i>	100
4.13 <i>Cornelia Gildemeester (1742-1815)</i>	102
5. Schoonvader Rossijn en verstoorde continuïteit.....	113
5.1 <i>Mr. Hendrik Daniël de Vos (1776-1807)</i>	113
5.2 <i>Gebroederlijk op reis, september 1805</i>	119
5.3 <i>Prof. Johannes Theodorus Rossijn (1744-1817), de vader</i>	122
5.4 <i>Theodora Odilia Suffrida Rossijn (1779-1849)</i>	126
5.5 <i>Carl Friedrich von Nattermoeller</i>	129

6.	Josina Helmcke-Slingsbie en de verstoorde continuïteit	132
6.1	<i>Johan Godfried Helmcke (1724-1791), de vader</i>	132
6.2	<i>Mr. Johan Godfried Helmcke (1768-1804), de zoon</i>	144
6.3	<i>Mr. Hendrik François Helmcke (±1770-1801)</i>	152
6.4	<i>Hendrik François als dichter</i>	157
6.5	<i>Josina Helmcke (1778-1811) en Christiaan Paulus de Vos I.</i>	161
6.6	<i>Josina Slingsbie (1740-1826), een moeder</i>	173
7.	Erfgenamen van een verloren wereld	180
7.1	<i>Een rentmeester-generaal in ongenade</i>	180
7.2	<i>Fatale teloorgang en hernomen bestaan</i>	184
	Verantwoording hertaling oude teksten	194
	Literatuur en bronnen	195
	Bijlagen	199
A.	<i>Fragmentkwartierstaat van Margrieta Focanus</i>	199
B.	<i>Fragmentkwartierstaat Christina J. van Crombrugge</i>	200
C.	<i>Fragmentkwartierstaat Cornelia Gildemeester</i>	201
D.	<i>Fragmentparenteel Hendrik Daniël de Vos</i>	202
E.	<i>Fragmentparenteel van Christiaan Paulus de Vos</i>	203

1. Noodzaak, toeval en belangstelling

Dat grootvader Christiaan Paulus de Vos (1881-1976)¹ in zijn huis een historische schatkamer had met eeuwenoude familiepapieren, daar had zijn kleindochter Dineke de Vos, aanvankelijk helemaal geen weet van. Pas toen hij en zijn vrouw Willemina Hendrika Johanna Lenderink (1886-1968) in een bejaardenhuisje kwamen te wonen, ontdekten Dineke en haar echtgenoot twee grote stapels met mappen vol oude papieren in de slaapkamerkast. Wel wist de familie dat grootvader bezig was geweest om alle voorouders en familieleden in beeld te krijgen. Een fraai overzicht had hij daarvan gemaakt in een grote stamboom die ingelijst achter een glasplaat aan de muur hing. Links in de benedenhoek stond als datering: Zwolle, 10 december 1931. Deze datering wees erop dat hij in de jaren daarvoor al belangstelling had voor zijn voorouders en aangetrouwde familieleden. Het moment waarop hij zich begon bezig te houden met het stamboomonderzoek is niet meer te achterhalen. De geboorte van een gelijknamige zoon in 1918, de vijfde Christiaan Paulus, zal hem zeker bewust gemaakt hebben van de naamtraditie die in de familie leefde. Ook is het aannemelijk dat zijn moeder hem na het overlijden van zijn vader in 1919 gevraagd zal hebben om de oude Vossenpapieren mee te nemen. Zijn verkenningstocht door die papieren zal hem verder hebben aangespoord zich in de familiegeschiedenis te verdiepen. Onderwijl begon hij aantekeningen te maken. Die bezigheid resulteerde in 1937 in een getypte naamlijst van alle mannelijke personen die in de stamboom van 1931 voorkwamen.

Hij ordende de vele papieren, want in 1970 troffen wij het materiaal in diverse bundels aan. De bundels werden bij elkaar gehouden door twee stukken karton voorzien van twee doorlopende linten. Ook waren deze verzamelmappen keurig van een etiket voorzien. Daarmee was hij waarschijnlijk de eerste die na zoveel jaren orde in het familiearchief had gebracht.

¹ Grootvader De Vos was ondertussen de oudste zoon in de vierde generatie die de voornamen Christiaan Paulus kreeg. Om misverstanden te voorkomen zal in het verhaal vaak een Romeins cijfer (I, II, III, IV en V) achter de naam worden geplaatst om aan te geven welke Christiaan Paulus het betreft. Dineke haar vader was de vijfde Christiaan Paulus (1918-1982).

De naamlijst uit 1937 gaf tevens een inventarisatie van alle familieleden die in het archief voorkwamen. Zo werd het mogelijk om verbanden te leggen tussen namen die in de loop der jaren uit het collectieve familiegeheugen waren verdwenen. In de jaren na 1937 is de naamlijst nauwgezet bijgehouden en aangevuld.

C.P. de Vos (IV) en W.H.J. Lenderink

Door middel van onder meer correspondentie met archieven probeerde grootvader De Vos de gegevens van zijn voorouders verder aan te vullen. Ook verzamelde hij ondertussen alle familiefoto's waaronder enkele van zeer hoge ouderdom.

Het familiearchief bevatte vrij veel blanco vellen papier, want grootvader typte zijn gegevens op ongebruikt 18de -eeuws papier uit. Het zo verzamelde materiaal vormde de basis voor een uitgewerkt familieverhaal dat hij in november 1951 afrondde. In de inleiding hierbij schreef hij:

Toen ik me neerzette om, voor me zelf zo goed mogelijk op schrift te stellen wat ik van onze familie wist, vanaf het naspeurbare begin tot op heden, had ik niet kunnen bevroeden, dat zo iets een gigantisch werk is, wil het enigszins goed gedaan worden. Niet alleen omdat je vele schrifturen moet doorlezen en nasuffelen. Niet alleen omdat je op een slordig vodje papier een simpele aantekening met enige namen en jaartallen ontdekt, daar waar je het helemaal niet zou verwachten, maar ook omdat je stamboom hoe langer hoe meer uitdijt en het aantal

geparenteerde families vrijwel oneindig groot wordt. En als je dan niet bescheiden te werk gaat met je stamboom loop je het risico dat je takken zo dik en dicht op elkaar komen te staan dat je door de takken de boom niet meer ontwaart. Er zijn dus momenten dat je de verdere vertakkingen een onverbiddelijk "Halt" moet toeroepen. Maar, wanneer een tak, een grote, een kleine, een oude of een jonge loot van deze boom teniet gaat, dan zijn de woorden maar vaak al te waar:

"Tussen bloed en bloedverwanten is een band,
Van natuur niet licht te breken,
Van een boom scheurt nooit een tak zonder krak,
Zonder zucht of jammerkreten."

Ik ben er van overtuigd, dat alles, wat ik ga schrijven akelig onvolledig wordt, vol hiaten, maar, zoals ik al zei, het is voor mij een aardige arbeid, en ik hoop, dat het na mijn dood door onze zoon en zijn dochter en ook zij, die na hen komen nog eens wordt ingekeken en dat het een plaatsje in hun boekenkast mag hebben.

Tijdens een van onze bezoeken aan grootvader De Vos in Zwolle vertelde hij dat zijn vader in zijn laatste levensjaren waarschijnlijk een deel van het archief had opgeruimd. Wij hopen dat het alleen persoonlijke papieren van Christiaan Paulus III zijn geweest. Vele jaren later deed een verre neef, H.A.E. de Vos tot Nederveen Cappel (1906-2010), verder aangeduid als Henk de Vos, uitvoeriger onderzoek naar de familie. Net als grootvader was hij zich na zijn pensionering intensiever gaan bezighouden met de familiegeschiedenis.

Deze verre neef stortte zich met hart en ziel op het familieverhaal. Met alle nieuwe gegevens die uit de krochten van het verleden te voorschijn kwamen, vulde hij met keurig uitgetypte overzichten de gegevens van grootvader De Vos aan.

In mei 1971 stelde Henk de Vos de resultaten van zijn onderzoek in gestencilde vorm aan alle familieleden beschikbaar:

De nakomelingen van Lodewijk de Vos.

Vervolgens zijn in 1973, met uitzondering van de Belgische afstammelingen van Christiaan Paulus de Vos I (1781- 1857), deze gegevens gepubliceerd in het jaarboekje *Nederland's Patriciaat* van het Centraal Bureau voor Genealogie.

Ook in het onderzoek van Henk de Vos heeft het familiearchief een belangrijke rol gespeeld. Door een testament uit 1808² was het archief bij de voorvaderen van grootvader De Vos terecht gekomen. Daarnaast heeft Henk de Vos jarenlang allerlei andere bronnen geraadpleegd en zich soms laten ondersteunen door het Centraal Bureau voor de Genealogie. Het archief dat hij zo opbouwde, kwam na zijn overlijden in 2010 bij oudoomzegger Johan Hendrik Lodewijk (Henk) de Vos tNC terecht. Wij danken hem voor het digitaal beschikbaar stellen van stukken uit dit archief.

Tijdens zijn onderzoek kreeg grootvader De Vos in 1949 contact met de rijksarchivaris Van de Ven te Utrecht. Deze vond het een en ander zo interessant dat hij het op prijs stelde om persoonlijk een bezoek te brengen in Zwolle. Van de Ven schreef:

Nu ik via mijn oud-collega mr. Haga zoveel gegevens heb gekregen aangaande uw overgrootvader Christiaan Paulus de Vos, die in het begin der 19de eeuw de archieven der vijf voormalige Utrechtsche kapittelen beheerd heeft, zou ik gaarne zelf die papieren komen inzien. Mr. Haga schreef mij, dat u daartoe bereid was. Ik vernam ook met belangstelling, dat u een portret van uw overgrootvader bezit.

De komende week heb ik vakantie en ik heb daarom het plan gemaakt om dinsdag 20 september a.s. naar Zwolle te komen. Ik zou u dan in de namiddag (om ongeveer 2 uur) willen bezoeken. Ik schrijf dit ook aan mr. Haga, in het vertrouwen, dat mijn bezoek aan u beiden schikken zal.

Van de Ven gaf grootvader De Vos volop deskundige ondersteuning. Naar later zou blijken, interesseerde hij zich ook om een andere reden in de eerste Christiaan Paulus. Op 14 december 1949 schreef Van de Ven:

Uw aantekeningen Slingsbie, die hierbij in dank terug gaan, liggen reeds lang voor verzending gereed. Ik wachtte nog op enkele gegevens uit Engeland die ik aan u wilde doorgeven. Daar is het echter altijd moeilijk en ik wil dus nu deze brief niet langer uitstellen.

Uw overgrootvader, over wie wij gesproken hebben, werd in 1801 te Utrecht toegelaten als makelaar in vaste goederen, obligaties enz. In 1812

² Dit familiearchief (alle familiecontracten) was op 4 juni 1808 bij notaris J.F. Pierson te Utrecht bij testament door Cornelia Gildemeester aan haar jongste zoon Christiaan Paulus de Vos I (1781-1857) vermaakt.

werd hij tot ontvanger der directe belastingen te Hoogland bij Amersfoort benoemd en ook tot archivaris der Kapittelarchieven. Uit deze laatste functie werd hij in 1825 eervol ontslagen. Zijn ontslag als ontvanger heb ik niet gevonden.

Sinds 1815 was hij ook rentmeester-generaal van de Balije van Utrecht der Duitse Orde. Ik mag u niet verhehlen dat zijn beheer daar met ernstige financiële moeilijkheden geëindigd is. Hij werd er in 1827 ontslagen en is naar Engeland gevlucht, vanwaar hij in 1846 naar Antwerpen kwam. Uit deze stad heb ik van de stadsarchivaris uitvoerige opgaven gekregen, die ik op het bijgaande papier heb overgetikt. Daaruit blijkt o.a. dat uw grootvader een halfbroeder te Antwerpen had die in Engeland was geboren (te Wanstead, ten noordoosten van Londen) en later te Antwerpen is getrouwd. Wilt u van hem en zijn eventuele afstammelingen meer weten, dan zou u dit te Antwerpen kunnen vragen. Ik heb er niet meer naar geïnformeerd.

Het spijt mij, dat ik u het een en ander moet laten weten, dat u misschien niet geheel bevredigen zal, maar het is nu eenmaal niet anders en ik wilde het u niet verzwijgen.

Van de Ven begreep dat de levenswandel van deze overgrootvader (C.P. de Vos I) niet de grootsheid uitstraalde die grootvader De Vos als amateur genealoog graag in zijn voorouderlijke stamreeks had gehoopt aan te treffen. Daarnaast blijft het een vraag of hem niet al iets over deze voorvader uit familieoverlevering bekend was. Anderzijds sprak men in 19de -eeuwse familiekringen niet graag over voorvallen die het aanzien van de familie konden schaden. Evenwel had grootvader De Vos onbedoeld de historische speurzin bij Van de Ven aangewakkerd nu deze in zijn hoedanigheid als goudgraver derarchieven een bijzonder onderwerp op het spoor was gekomen waar mogelijkwerwijs een interessante publicatie aan gewijd zou kunnen worden, een ambitie die hij later heeft gerealiseerd.³

In de dwaaltocht door het familiearchief zal blijken dat het archief op het eerste gezicht een willekeurige verzameling van stukken is van verschillende takken uit de familie. Het toeval heeft zeker een grote rol gespeeld bij het overdragen van de stukken naar een volgende generatie. Van sommige takken uit de familie zijn veel documenten overgeleverd, terwijl van andere, waarvan men dat wel zou verwachten, veel minder documenten bewaard zijn.

³ Zie: Literatuur en bronnen.

Al dwalend door het archief ontdekten wij een magische toverdoos waarbinnen langzamerhand meerdere logische verbanden zichtbaar werden. Daarnaast manifesteerde zich een stuk Nederlandse geschiedenis.

Met de familie De Vos als rode draad door het archief, zal die stamreeks de ruggengraat van het boek vormen.

Voor ons zijn de oude familiedocumenten een rijke bron om ons familieverleden te doorgronden. Ten tijde van onze voorouders waren de documenten van noodzakelijk belang om hun rechten en eventuele aanspraken op geld, roerende en onroerende goederen te waarborgen. De vele testamente en boedelscheidingen, met bijbehorende correspondentie, zijn daarvan de getuigen. Daarnaast bevat het archief vele stukken die uit de persoonlijke levenssfeer afkomstig zijn.⁴ Het zijn juist de stukken uit deze meer persoonlijke sfeer die ons het leven in die tijd beter doet begrijpen.⁵ We zullen proberen de meest sprekende stukken zoveel mogelijk integraal over te nemen, enigszins aangepast aan het hedendaagse taalgebruik.⁶

Het verhaal in dit boek zal zich vooral richten op de 18de -eeuwse familiegeschiedenis. Daartoe werden de papieren uit de eerste 7 mappen van het archief De Vos gebruikt. Dat betekent dat de levenswandel van de bovengenoemde Christiaan Paulus de Vos (1781-1857) in dit boek alleen indirect beschreven zal worden in samenhang met het leven van zijn familieleden. Over hem zijn al enkele grondige studies verschenen. De eerste door eerdergenoemde Van de Ven en de tweede, en meest grondige, door De Bruin.⁷

Toch zou het best kunnen dat het verhaal over Christiaan Paulus I zijn achtergrond en lotgevallen in roerige tijden een ander beeld kunnen geven van zijn “Werdegang” als mens. In dat opzicht is dit boek zowel een contextuele prosopografie⁸ als een collectieve biografie.

⁴ Inventaris van het familiearchief De Vos. Ondertussen is het familiearchief overgedragen aan *Het Utrechts Archief*, toegangsnummer 6304: Familie De Vos en aanverwante families.

⁵ Begrijpen als verstaan, in het Duits “verstehen”. “Verstehen” is een gangbaar begrip geworden binnen de methodologie van de geschiedwetenschappen.

⁶ Zie de verantwoording achter in het boek voor de wijze waarop de historische teksten in de diverse hoofdstukken zijn verwerkt.

⁷ Van de Ven (1950 en 1970) en De Bruin (2012).

⁸ Of een “biografie in context” (Van Gelder). Het leven en werk van de hoofdpersoon wordt beschreven binnen de sociale verhoudingen van zijn eigen tijd.

2. Stammoeder Aminetta Barnewall

Aminetta Barnewall (1688-1762) trouwde in 1721 te Culemborg met *Lodewijk de Vos* (1676-1730). Met hem begon het leven in Nederland van deze familie De Vos. Maar dat de familie in de 18de deel ging uitmaken van de gegoede kringen in de samenleving had zonder meer te maken met de verbintenis die hij in 1721 met Aminetta aanging. Lodewijk zijn ouders en grootouders woonden vlak over de Nederlandse grens in het Duitse Wesel. Zijn grootvader was *Sibert Voss*. Deze was in Kaiserswerth (Düsseldorf) geboren, was voerman te Wesel en aldaar in 1665 overleden. In diezelfde plaats trouwde hij op 17 maart 1641 met Feiken Pötters die van Haltern in Westfalen kwam. Zij stierf op 13 september 1687 te Wesel.

Lodewijk zijn vader, *Johann Voss*, werd op 10 maart 1641 gedoopt te Wesel en aldaar begraven in 1693. In 1666 trouwde hij met Maria (Rixken) Delwich die in 1644 te Wesel was gedoopt en aldaar in 1683 overleed.

Lodewijk zelf werd op 15 augustus 1676 gedoopt te Wesel. Hij moet zijn geluk in Culemborg hebben gezocht, want op 14 juli 1699 werd hij daar lid van het koopmansgilde St. Nicolaas en twee jaar later kreeg hij op 7 december 1701 burgerrechten.

Aminetta was niet zijn eerste vrouw. Op 4 mei 1698 was hij in Den Haag in het huwelijk getreden met Geertruid Snoeck van Leerdam. Zij huurden een huis in de Grote Kerkstraat te Culemborg. Later kocht hij dat op 11 juni 1718. Nog geen drie jaar later overleed op 21 april 1721 Geertruid. Het echtpaar had geen kinderen. Al een paar maanden na het overlijden van zijn eerste vrouw, trouwde hij op 4 juli met Aminetta Barnewall.

Door dit huwelijk met Aminetta trouwde Lodewijk in de standensamenleving omhoog. Zijn vrouw was van vaderskant afkomstig uit Ierse landadel en behoorde van moederskant tot aanzienlijke Nederlandse regentenfamilies.⁹

De levensstijl en zelfstandigheid die Aminetta door haar moeder, Margrieta Focanus, bijgebracht waren, maakten haar uitstekend geschikt voor de omgang in de gegoede milieus. Evenwel het teloorgaan van het familiekapitaal, dit als gevolg van de conflicten waar haar vader in terecht was gekomen, gaf haar leven na haar 16de jaar een wending die voor haar bestaan ingrijpende gevolgen zou hebben.

⁹ Zie bijlage B: kwartierstaat van Margrieta Focanus.

Door het overlijden van haar moeder en broer Robert in respectievelijk februari en maart 1706 en de gevangenneming van haar vader, kreeg zij als oudste plotseling de verantwoordelijkheid voor haar minderjarige broer en twee zusjes op huize Klingelenburg waar zij zelf in 1688 was geboren.

Het huis Klingelenburg bij Tuil in 1828

In 1706 schreef zij als jonge vrouw een brief aan de Heren Staten van Gelderland¹⁰ om zichzelf en haar familie uit een zeer benarde situatie te helpen. Op basis van valse beschuldigingen had de ambtman Bartold van Gendt tot Meinerswijk, de plaatselijk hoogste bestuurlijke ambtenaar en rechtshandhaver in de Tieler- en Bommelerwaard, het leven van Aminetta haar vader, Patrick Barnewall, onmogelijk gemaakt.¹¹ Daarom was Patrick in beroep gegaan bij de hoogste rechtsinstantie van Gelderland, de Heren Staten van Gelderland om het vonnis van de plaatselijke rechtbank te Zaltbommel aan te vechten. Hij was in het gelijk gesteld, maar de plaatselijke machthebber lapte het besluit van de Staten van Gelderland aan zijn laars, waardoor Patrick Barnewall onverminderd werd vervolgd door de ambtman van Bommel. Reden voor Aminetta, nu alle onheil zich over haar uitstortte, haar vader was rechteloos in Gelderland en haar moeder en mondige broer waren overleden, om zich met een

¹⁰ Nu in het *Regionaal Archief Rivierenland* te Tiel, toegangsnr. 3052, inv.nr. 714.

¹¹ Het verhaal over het leven van Patrick Barnewall en zijn familie wordt beschreven in een afzonderlijk boek, *Patrick Barnewall, een Iers kasteelheer in de Nederlanden*.

verzoekschrift te richten tot de Staten van Gelderland om de ambtman en magistraat van Bommel te bewegen de besluiten van de Staten uit te voeren ten gunste van haar vader.

In de marge van de brief stond een aantekening, d.d. 29 september 1706, dat de brief ook ter hand gesteld was van de ambtman en magistraat der stad Bommel en dat zij hier binnen acht dagen op dienden te reageren.

Aminetta schreef^{f12} aansluitend bij eerdere stukken over de zaak rondom haar vader:

Aan de Edele Mogende Heren, mijne Heren de Staten van het vorstendom Gelre en graafschap Zutphen,

Hierbij doet Aminetta de Barnewal op deemoedige wijze en vol verdriet haar beklag over een zaak die bij u Edele Heren genoegzaam bekend is: de zware confrontatie die haar vader Patrick de Barnewal, oud majoor in dienst van de Nederlanden, vorig jaar heeft gehad met de heer Bartold van Gent tot Meinerswijk, rechter in de Tielerwaard en vervangend gezaghebber van Bommel, Tieler- en Bommelerwaarden.

Het zij zo dat voor die zaak tussen haar beiden op de laatste gewestelijke vergadering alhier ten overstaan van enige gevolmachtigden van de heren Staten van het kwartier van Nijmegen een regeling is getroffen. Het zij zo dat in dit akkoord zowel door de gemelde heren afgevaardigden als door de heer Meinerswijk uitdrukkelijk is toegezegd dat de edele heren hun uiterste best zouden doen om het door de stad Bommel gewezen vonnis jegens haar vader op te heffen zoals overeengekomen op de toenmalige gewestelijke vergadering, en dat de heer Van Meinerswijk, als rechter en vervangend gezagsdrager haar vader toestemming zou verlenen om te Tuil en in het gebied van de Tielerwaard te komen om zijn zaken waar te nemen.

Omdat haar vader bemerkte dat de heren van de magistraat (stadsregering) weigerden om het vonnis op te heffen of buiten werking te stellen, leek het hem raadzaam de zaak weer aan u voor te leggen en dat op de meest beleefde manier om aan de eerder gemelde magistraat geen excuus te geven dat hun toezegging een goed effect heeft gehad, terwijl de twee belangrijkste punten van het vonnis door u Edele Heren op de laatste vergadering en twee Hofuitspraken en nadere overeenkomsten met de heer Van Meinerswijk, in het voordeel van haar vader en tot onschuld van haar vader reeds waren geregeld.

¹² De spelling, het woordgebruik en de zinsbouw van de brief zijn aangepast.

Het zij zo dat toen haar vader zijn verzoek aan u bevestigd kreeg hij dit ter hand gesteld heeft aan de heren van de magistraat van Bommel, die vervolgens daartegen een uitvoerig en heftig bericht hebben ingediend. Reden waarom haar vader in een onmogelijke positie kwam te verkeren omdat van de opheffing van dat vonnis zijn eer en goede naam en faam afhingen. Bovendien heeft hij het feit van de totale verwoesting van het leven van hem en zijn vier onschuldige kinderen in een tegenbericht aan u Edele Heren willen voorleggen.¹³

Het welk ter hand is gesteld van de eerdergenoemde magistraat ten einde dat de heren hun mening daarover konden vormen. Evenwel zijn de heren daarin tot nu toe in gebreke gebleven en hebben zij tegengesteld aan de verwachtingen enige weken geleden goedgekeurd dat voornoemde vader te Tuil gevangen is gezet en niet alleen aan handen en voeten werd gekluisterd maar zelfs met nog een ketting om het lijf boven aan de balken vastgezet. Zo wordt hij tot nu toe dag en nacht ingesloten gehouden alsof hij de grootste misdaad van de wereld zou hebben begaan.

Dat men hem ondertussen ook door de heer schout De Renk heeft laten beschuldigen omdat hij in strijd met het vonnis in Tuil was gekomen met de bedoeling om voor de indienster, Aminetta, en haar onschuldige minderjarige twee broeren en zusje fatsoenlijk te kunnen zorgen. Tegen die genoemde beschuldiging is hierbij de verdediging en vrijpleiting toegevoegd.¹⁴

En aangezien de indienster van dit verzoekschrift niet in staat is of de middelen heeft om zelf hier te kunnen komen en zich te werpen aan de voeten van u Edele Heren om de rampzalige toestand van haar en van haar minderjarige broers en zusje toe te lichten en ook in het bijzonder van haar zo zwaar getroffen vader in hechtenis.

En omdat de edele heren hebben geconstateerd dat tussen haar voornoemde vader en de heren van de magistraat van Bommel over de gemelde uitspraak van u Edele Heren een formele communicatoire procedure *litis pendent* [hangende] is; en dat derhalve alle zaken vanwege die uitspraak volgens recht hadden behoren te blijven *in eodem statu* [in dezelfde staat] totdat bij u Edele Heren daarover zoude zijn erkend wat rechtmatig is; en datgene is in strijd met het gevangen zetten van haar voornoemde vader, en met doen van een nieuwe eis overduidelijk tegen hem gericht,

¹³ In het origineel wordt verwezen naar een bijlage die niet aanwezig is.

¹⁴ Deze bijlage ontbreekt ook bij dit stuk.

en tegen de *litis pendentie*, en als zodanig tegen het hoogste gezag en de autoriteit van U Edele Heren.

Om die reden verzoekt de bedroefde indienster van deze smeekbede U Edele Heren om Gods wil, de eerder gemelde heren van de magistraat van de stad Bommel, en zo nodig de hoofdofficier of wie het ook maar betreft, oprecht bereid te vinden om de uitgevoerde gevangenneming met alle gevolgen van dien terstond *ante omnia* [voor alles] zonder kosten en schade op te heffen, of *in omnem eventum* [in ieder geval] dat haar vader zich met handdruk en belofte *toties quoties* [zo vaak als nodig] weer in eer kan herstellen, in het geval toch bij de afhandeling van het communicatoir¹⁵ U Edele Heren tot dezelfde conclusie komen, mijn vader uit zijn gevangenneming te bevrijden. En vervolgens dat de eerder gemelde heren van de magistraat bereid worden gevonden om zonder verder uitstel de zaak af te handelen zodat het voorafgaande ontslag van haar vader door U Edele Heren daarna erkend wordt zoals dat hoort.

Gezien de vorm van de brief lijkt het erop dat Aminetta gesteund is door iemand met juridisch ervaring in het schrijven van pleitbrieven. Maar anderzijds moet het niet uitgesloten worden geacht dat zij zelf, een intelligente ontwikkelde vrouw, die in het nauw was gedreven door de omstandigheden, wist hoe juridische steekspelen destijds verliepen. Het jaar 1706 moet voor haar een rampjaar zijn geweest. Na het overlijden van haar moeder werd het Aminetta haar vader onmogelijk gemaakt de boedel te beheren, een boedel afkomstig uit het vermogen van zijn vrouw Margrieta Focanus. De magistraat van Bommel bood gaf geen krimp en hield het kasteel bezet. Aminetta woonde met haar broers en zusje in de stallen naast het kasteel. Helaas zijn er weinig bronnen voor de daarop volgende jaren. We weten niet hoe haar verdere leven met de broers, Johannes Philippus en David, en het zusje, Deliana, verliep.

Volgens het lidmatenboek van de kerkelijke gemeente van Tuil had Aminetta zich hier op 3 mei 1716 weer gevestigd, met attestatie van Culemborg. Op 28 november 1717 treffen wij haar als getuige aan in het doopboek van Tuil bij de doop van Margrieta Elisabeth, dochter van David Barnewall en Margrieta Bernier.¹⁶

Vooraf Aminetta haar vader Patrick had een belangrijke rol gespeeld in de koppeling van zijn zoon David met Margrieta. Niet helemaal

¹⁵ Een communicatoire procedure verloopt schriftelijk om zo de zaak sneller te kunnen afhandelen.

¹⁶ Doopboek Tuil 1639 – 1784.

zonder eigenbelang. Dankzij de financiële middelen van Margrieta Bernier kregen de Barnewalls het kasteel te Tuil weer in hun bezit.¹⁷

Een jaar later, in 1718, bleek uit een brief aan haar van nicht Deliana Focanus te Batavia, dat zij haar broer Johannes Philippus Barnewall geholpen had om een bestaan op te bouwen in Nederlands Indië.¹⁸ Aminetta woonde toen in Culemborg. Tot die tijd had zij zich ontfermd over haar jongere broers en zus. Over Deliana weten we tot dusver alleen dat zij in 1736 de eventuele voogd werd voor Aminetta haar zoon en dat zij op 12 mei 1778 te Culemborg overleed. Zij bleef dus al die tijd in de omgeving van Aminetta wonen.

Aminetta en Lodewijk de Vos stapten na het overlijden van zijn eerste vrouw Geertruid Snoeck vrij vlot in het huwelijksbootje. Dit duidt erop dat zij geen onbekenden voor elkaar waren en dat Aminetta in Lodewijk een man zag die rust, vervulling en zekerheid in haar bestaan zou kunnen brengen. Lodewijk de Vos was uit het milieu van ambachtslieden opgeklommen tot de kleine burgerij in Culemborg. Want, alhoewel er verschil in maatschappelijke stand was, schroomde Aminetta als 33-jarige in 1721 niet om met de twaalf jaar oudere Lodewijk de Vos te trouwen. Dankzij dit huwelijk zou een man van eenvoudige afkomst uit Wesel een sociale stijger in Culemborg worden.

Beiden zullen zij een kinderwens hebben gehad en die werd vervuld. Op 15 augustus 1723 werd een zoon geboren. Lodewijk was toen al 47 jaar en Aminetta 35 jaar oud. Hij bleef hun enige kind en daarmee voor beiden het kind dat hun verwachtingen waar moest maken. Met de naamgeving konden zij beiden tevreden zijn, Lodewijk zijn vader was een Johan en Aminetta zag kans om haar broer Johannes Philippus, die naar Indië was vertrokken, te vernoemen, en haar oom Johan Philip Focanus. De laatste was een broer van haar moeder en in 1711 te Batavia overleden.

Het huwelijk van Lodewijk en Aminetta zou nog geen tien jaar duren, want al op 9 mei 1730 overleed Lodewijk. Zoals meer familieleden later werd hij te Culemborg begraven in de Sint Barbarakerk.

¹⁷ Niet genoemde bronnen i.v.m. de familie Barnewall zijn te vinden in het boek *Een brief aan Aminetta Barnewall*.

¹⁸ Deze brief komt aan de orde in het boek *Een brief aan Aminetta Barnewall*.

Op 21 februari 1722¹⁹ had het echtpaar een mutueel testament gemaakt waarin de langstlevende werd aangesteld als voogd over de na te laten kinderen. In september 1736 liet koopvrouw Aminetta een testament opmaken²⁰ waarin zij na het overlijden tot voogd en voogdes over haar onmondige zoon benoemde, zijn oom David François de Barnewal als toeziend en zijn tante Deliana de Barnewal als administrerend voogdes met volkomen macht van voogdij.

Na het overlijden van haar man speelde Aminetta Barnewall een dominante rol in het leven van haar zoon Johannes Philippus. Doordat hij op zo jeugdige leeftijd zijn vader verloor, was het zijn moeder die hem voornamelijk vormde. Aminetta droeg haar levensstijl op hem over, zij kende de wereld van de hogere standen. Door haar zorg kwam de familie in de wereld van het 18de -eeuwse patriciaat. Daarom kan Aminetta als de stammoeder van deze familie De Vos worden beschouwd.

¹⁹ Samenvatting door Bert Blommers te Culemborg van de testamenten van 1722 en 1736. Van zijn medewerking is dankbaar gebruik gemaakt.

²⁰ Testament 11 september 1736 bij notaris Georg Hammius (nr. 252: 312).